

ståelse av Polens østområder til Sovjet heter: «De tre regjeringssjefer er av den oppfatning at Polens østgrense bør følge Curzon-linjen, med avvik fra den i endel områder på fem til åtte kilometer i favør av Polen . . .»

Med dette ble et landområde som i størrelse tilsvarer hele det sørlige Norge til langt opp i Sør-Trøndelag, og som hadde tilhørt Polen etter at landet tok sin frihet i 1918, overlatt til Stalin. Stormaktene viste imidlertid «stor-sinn» og ga den polske stat kompensasjon med områder som de tok fra Tyskland.

I tillegg til de territoriale endringer i Polen som de tre store besluttet i Jalta, ble det avtalt at den Sovjet-innsatte kommunistiske Lublin-regjering skulle danne basis for en ny polsk regjering som de tre store så skulle anerkjenne. Lundestads påstand om at de underskrev definitivt ikke noen avtale om dette, kan neppe være riktig. Dokumentet er hyppig referert til i historisk litteratur, også litteratur forfattet av andre enn dem som Lundestad omtaler som «populærhistorikere» og «en eller annen autoritet».

Polen gjenvant sin frihet og selvstendighet etter første verdenskrig. Etter en krig med bolsjevikrusserne, som nesten nådde frem til Warszawa før de ble stanset, ble det i Riga 18. mars 1921 inngått en fredsavtale mellom Polen, Russland og Ukraina. I denne ble Polens østgrense fastsatt i detalj. Avtalen slo fast at Russland og Ukraina avsto fra alle rettigheter og krav på områdene vest for denne grensen.

En uke før utbruddet av annen verdenskrig inngikk Sovjetunionen og Tyskland en ikkeangreps-pakt med et hemmelig tillegg om deling av Polen. Det het her at dersom det skulle bli aktuelt med territoriale eller politiske endringer av områder som tilhørte den polske stat, skulle interessesfærene for Sovjetunionen og Tyskland avgrenses ved en linje langs elvene Narew, Vistula og San.

Etter at Tyskland og Sovjet i september 1939 nærmest hadde slutført sine overfall på Polen, ble det i Moskva 28. september undertegnet en ny avtale mellom de to - «Traktaten om vennskap, demarkasjonslinje og samarbeid». Avtalens artikkel 1 handler om grensen mellom de to statenes interesser av territoriet til den tidligere polske stat.

Hitler vendte i juni 1941 sine våpen mot Stalin. Etter britisk påtrykk ble det da mellom den polske eksilregjering i London og den sovjetiske regjering inngått avtale om gjensidig hjelp og støtte i krigen med Tyskland. I avtalens artikkel 1 sies det klart at den sovjetiske regjeringen erkjenner at de tysk-sovjetiske avtaler fra 1939 angående territoriale endringer i Polen har mistet sin gyldighet.

Men allerede under forhandlinger med britene høsten 1941 og våren 1942 forsøkte russerne å få britene med på en hemmelig tilleggsavtale, som skulle sikre at Sovjet fikk kontroll med områdene av Øst-Polen som Sovjet hadde okkupert høsten 1939. Den gang viste britene tilbakeholdenhet, men da spørsmålet kom opp på Teheran-konferansen i desember 1943, hadde britene snudd. Nå var det imidlertid Roosevelt som viste tilbakeholdenhet, men ut fra helt andre grunner. Han fortalte Stalin at selv om han var enig med Stalins syn på delingen av Polen, kunne han ikke på det daværende tidspunkt gi det offentlig til kjenne. Han måtte ta hensyn til det kommende presidentvalg i 1944. Det fantes i USA mellom seks og syv millioner amerikanske velgere av polsk avstamning.

Den polske eksilregjeringen i London mottok 12. februar 1945, dagen etter at Jalta-konferansen var avsluttet, en note hvor de tre stores beslutninger i Jalta hva Polen angikk, ble meddelt. 18. februar sendte den polske regjering ut sin erklæring der den protesterte mot stormaktens fremferd. Regjeringen erklærte at beslutningen som de tre store hadde tatt i Jalta angående Polen, ikke ville bli akseptert av den polske regjering og at den heller ikke kunne være bindende for den polske nasjon, og fortsatte: «Den polske regjering vil se på avskjæringen av den østlige halvdel av Polens territorium, ved påtvingelsen av en polsk-sovjetisk grense langs den såkalte Curzon-linjen, som en femte deling av Polen, som nå er foretatt av landets allierte . . .»

Det er kanskje ikke så merkelig at polakkene, og flere med dem, oppfatter det som hendte i Jalta som en deling av Europa, og at mange i dette spørsmål har samme oppfatning som de Gaulle - stormaktene viste den gang og ved andre anledninger at de ikke var til å stole på.

Jalta-avtalen og Polen

Stormaktene var ikke til å stole på

Av Bjørn Bratbak, Stavanger

Under overskriften «de Gaulle og historikerne» skriver professor Geir Lundestad i Aftenposten 13.7. om Jalta-avtalen, og forsøker å påvise at alle de, de Gaulle inkludert, som hevder at Jalta-avtalen delte Europa etter annen verdenskrig, tar feil. Lundestad forteller at de Gaulles hensikt med å fremsette sin versjon av Jalta var å vise at supermaktene ikke var til å stole på. Det er trolig mange som i denne saken er enige med de Gaulle, og ikke uten grunn.

Hvorvidt Jalta-avtalen delte Europa eller ikke, er kanskje mer et akademisk spørsmål. Lundestads syn blir neppe delt av mange polakker. De opplevde at landet deres ble delt slik Stalin ønsket det, uten at deres lovlige regjering ble konsultert eller på forhånd underrettet, og det mens polske soldater i tusentall kjempet og falt på de alliertes side. Såvel Churchill som Roosevelt satte sammen med Stalin sine navn under Jalta-avtalen, hvor det om fra-

I PERSPEKTIV

Lørdag 29. juli 1995